

Fjolla Kaprolli, MA¹

UDC:
347.965.42

MEDIACIONI – RRUGA DERI TE E DREJTA

МЕДИЈАЦИЈА – ПАТОТ КОН ПРАВДАТА

MEDIATION – A WAY TO JUSTICE

ABSTRACT

Alternative dispute settlement methods represent a different approach than the court procedure. This fact does not in any way mean that these methods have replaced regular court procedures but it is about providing a large number of opportunities in order to achieve the most qualitative and efficient resolution of disputes. So the question arises, what these alternative methods of dispute resolution actually offer us, and with these including mediation as such. Alternative dispute resolution methods offer the parties some ways of resolving disputes that may be more appropriate than the solutions offered by litigation as the standard method of dispute resolution.

Mediation is one of the most commonly used methods of alternative dispute resolution methods which has been evaluated as the fastest, most efficient and economical way of dispute resolution, and the best way to dismiss the courts. As a result of these characteristics, mediation has all the dispositions to become the dominant mode of alternative dispute resolution. Mediation is a way of resolving conflicts and resolving disagreements through a neutral third party that presents itself as the mediator between the two parties who have a dispute between themselves. The purpose of mediation is to address the conflict constructively and to come to a swift and common resolution around which there is agreement on both sides. It is of great importance to study and research this topic as mediation is widely used in many areas of law and

¹ Teaching Assistant, Faculty of Law, International Balkan University, Skopje, fjollakaprolli@gmail.com

can be particularly used in: property, family, labor, commercial, insurance disputes, disagreements in the field of education, environmental protection, disputes that are related with discrimination and more.

Keywords: Alternative dispute resolution methods, Mediation, Civil procedure, Court procedure

1. HYRJE

Zgjidhja alternative e kontesteve paraqet një mënyrë më ndryshe se ajo gjyqësore për zgjidhjen e kontesteve. Ky fakt në asnjë mënyrë nuk do të thotë se këto metoda kanë zëvendësuar procedurat e rregullta gjyqësore. por bëhet fjalë për ofrimin e një numri të madh të mundësive me qëllim që të arrihet deri në zgjidhjen më kualitative dhe efikase të kontesteve. Pra, parashtrohet pyetja, çka në të vërtetë na ofrojnë këto metoda alternative të zgjidhjeve të kontesteve dhe me këto përfshirë edhe mediacioni si një metodë e tillë. Zgjidhja alternative e kontesteve u ofron palëve disa mënyra për zgjidhjen e kontesteve të cilët mund të jenë më të përshtatshme në krahasim me zgjidhjet të cilat ofron procedura gjyqësore si metodë standarde e zgjidhjes të kontesteve.

Mediacioni është një ndër metodat më të shpeshta të cilat aplikohen si metoda të zgjidhjeve alternative të kontesteve e cila është vlerësuar si mënyrë më e shpejtë, efikas dhe më ekonomik i zgjidhjeve të kontesteve, si dhe si mënyrë më e mirë e shkarkimit të gjykatave. Si rezultat i këtyre vetive, mediacioni i ka të gjitha predispozitat për t'u bërë mënyra dominuese e zgjedhjeve alternative të kontesteve. Mediacioni është mënyrë e zgjedhjes të konflikteve dhe tejkalimit të mosmarrëveshjeve përmes palës të tretë e cila është neutrale dhe e cila paraqitet në rolin e mediatorit respektivisht të ndërmjetësuesit në mes të dy palëve të cilët kanë kontest në mes veti. Qëllimi i mediacionit është që konfliktit t'i drejtohet në mënyrë konstruktive dhe të vijë deri në një zgjedhje të shpejtë dhe të përbashkët rreth së cilës ekziston pajtueshmëri nga të dyja palët. Konsiderohet i rëndësishëm së madh punimi dhe hulumtimi i kësaj teme pasi që mediacioni gjen një përdorim të gjerë në shumë sfera të së drejtës dhe veçanërisht mundet të përdoret në: kontestet juridiko-pronësore, juridiko-familjare, të punës, tregtare, mosmarrëveshjet lidhur me sigurimet, mosmarrëveshjet nga fusha e arsimit, për mbrojtjen e mjedisit jetësor, kontestet që kanë të bëjnë me diskriminimin e te tjera.

2. NOCIONI DHE KARAKTERISTIKAT

Mediacioni si formë e zgjidhjes të kontesteve ku janë të involvuara më shumë se vetë palët, ekziston qysh nga zanafilla e shoqërive të para njerëzore. Pra, zgjidhja e kontesteve jashtë hapësirave gjyqësore nuk është një fenomen i ri, por ka ekzistuar shumë më herët dhe atë me paraqitjen e vetë kontestit, respektivisht me paraqitjen e nevojës që kontestet të zgjidhen jo me dhunë. Mediacioni si metodë e zgjidhjeve të konflikteve është përdorur në shumë kultura të ndryshme më shumë se 3.000 vite më parë. Kjo metodë e zgjidhjes të kontesteve pa ndihmën e gjykatësit ka qenë prezente në traditat e zgjidhjeve të kontesteve të shumë popujve në Afrikë dhe Azi, ku bashkësitë shoqërore si pikënisje në rast të paraqitjes të konflikteve kanë pasur parimin që zgjidhja e konfliktit duhet të jetë në duart e atyre që e kanë shkaktuar apo nisur atë. Pasi që Afrika është një shoqëri patriarkale, ku më të moshuarit ende gëzojnë respekt të madh nga të tjerët, në raste të konflikteve, palët gjithmonë e kanë pasur më të lehtë t'u nënshtrohen dhe ta pranojnë zgjidhjen e dhënë nga më të moshuarit, dhe për atë shkak ato me kalimin e kohës e kanë fituar titullin “kujdestarët e zgjidhjeve të kontesteve”². Të moshuarit dhe sundimtarët tradicional shumë e më shumë filluan që t'i përdorin teknikat e zgjidhjeve alternative të kontesteve e sidomos ato në format e bisedimeve dhe ndërmjetësimit apo të mediacionit edhe pse nuk kishin aspak njohuri legale adekuate dhe as trajnim legal për përdorimin e mekanizmave të tillë të cilët edhe në mungesë të këtyre parametrave mjaft të nevojshme sot, në atë kohën kanë kryer një punë të shkëlqyeshme. Afrika gjithmonë ka përdorur mediacionin si proces ku mediatorët kanë ndërmjetësuar gjatë paraqitjes së ndonjë kontesti të caktuar. Edhe pse aktivitetet dhe veprimet të cilët janë ndërmarrë gjatë këtij procesi, janë të njëjta si ato të cilët përdoren sot gjatë procedurës të meditacionit. Në të kaluarën ky lloj i procesit të zgjidhjeve alternative të kontesteve nuk është njohur me termin “mediacion”. Në kulturën e Afrikës ku të rinjtë dhe pleqtë kishin ndonjë formë të konfliktit, e njëjta në asnjë mënyrë nuk zgjidhej me forcë ose revolucion, kështu që të rinjtë e pakënaqur ose do të braktisnin bashkësinë ku ata jetojnë ose ndonjëherë do t'i sfidonin parimet ekzistuese të shoqërisë³. Familjet

² Uwazie, E, 2014, *Alternative Dispute Resolution and Peace - building in Africa*, Cambridge Scholars Publishing, Britania e Madhe, f. 88

³ Walter, R, 1972, *How Europe Underdeveloped Africa*, Howard University Press, f. 44-45

afrikane dallojnë mjaft nga familjet e shoqërive të tjera dhe pika dalluese e cila i bënë të jenë më ndryshe është se ato brenda për brenda krijojnë rregulla në formë të rregullave tradicionale. Ky është shkaku pse proceset e zgjidhjeve të konflikteve në Afrikë dallojnë dhe nuk munden t'u përshtaten proceseve perëndimore të zgjidhjeve të kontesteve siç janë: negociatat, mediacioni, arbitrazhi dhe forma tjera hibride. Kjo pasi që terreni në Afrikë është mjaft i ndryshëm nga ato të shteteve perëndimore, për atë shkak ato përdorin metodën apo teknikat e tyre të zgjidhjeve të kontesteve⁴. Sa i përket mediacionit në Azi, në asnjë mënyrë nuk mundet të thuhet se është një koncept i panjohur, sidomos kur bëhet fjalë për Kinën, Korenë e Jugut dhe Japoninë. Në Kinë ishte e njohur praktika e zgjidhjes të kontesteve me ndihmën dhe përfshirjen e palës së tretë neutrale i cili ka rolin e mediatorit, në Korenë e Jugut mediacioni ishte mjaft i përhapur dhe mediatorët i ndihmojnë palët që jo vetëm ta zgjidhin kontestin ndërmjet tyre por edhe ta “ruajnë fytyrën”⁵. Ndërsa sa i përket Japonisë, preferonin zgjidhjen e konfliktit me anë të mediacionit dhe jashtë gjykatës, pasi që pjesëmarrja në procedurë gjyqësore, nga ana e popullit japonez konsiderohej si një “zhgënjim personal”. Udhëheqësit e fshatrave në Japoni kanë pasur për detyrë që t'u ndihmojë bashkëvendësve të tyre që t'i zgjidhin konfliktet dhe problemet. Ndërsa sot në Japoni, mediacioni është një metodë e rregullt e zgjidhjeve të kontesteve e cila merr pjesë në çdo pore të kulturës biznesore dhe si e tillë përdoret për t'i zbutur marrëdhëniet të cilat krijohen në këtë sferë⁶. Mediacioni gjithashtu praktikohej edhe në shtetet: Malajzi, Indonezi, Tajlandë dhe Filipine⁷. Në historinë evropiane të

⁴ <http://www.mediationmatterssd.com/mediationmatters/history.html> - Çdo palë në kontest mundet ta lajmëroj apo ta thërras kuvendin e lagjes ku ai jeton i cili quhet “moot” ku një pjesëtar i lagjes i cili gëzon respekt me rolin e mediatorit, do t'i ndihmojë palët që ta tejkalojnë konfliktin duke bashkëpunuar.

⁵ Ly L, 2003, *Mediation Styles and approaches in Asian Culture*, Conference Proceedings of the 2nd Asia Practic Forum: Developing of Mediation Culture, Singapore, f. 19-22.

⁶ <http://www.mediationmatterssd.com/mediationmatters/history.html>

⁷ Lee Joel, Hwee Hwee Teh, 2009, *An Asian Perspective on Mediation*, Singapore Mediation Center, Academy Publishing, Singapore, f. 5-6. Në Malajzi rolin e mediatorëve e kanë kryetari i fshatit, i njohur si: “ketua kampong”, udhëheqësit e xhamive (imamët). Në Indonezi kontestet trajtohen në procedurë gjyqësore ku autoriteti i cili sjell vendime takohet me palët kontestuese që të ndërmjetësojë për arritjen e një zgjidhje të përbashkët. Në Tajlandë mediacionin në rast të paraqitjes së një kontesti e bëjnë më të moshuarit e fshatit, murgjit apo fytyra të rëndësishme dhe të respektuara në bashkësinë ku palët jetojnë. Ndërsa në Filipine përdoren komitete të mediatorëve

zhvillimit të mediacionit dhe teknikave paqësore të zgjidhjeve të kontesteve janë paraqitur shumë mënyra të ndryshme të zgjidhjeve të kontesteve siç ka qenë përdorimi i arbitrazhit për zgjidhjen e kontesteve në mes të poliseve greke si dhe dy institucionet të cilët kanë pasur sukses në involvimin e proceseve të mediacionit në mes të shteteve dhe institucioneve tjera politike, Republika e Venedikut dhe Vatikani, ku të dy palëve u është kërkuar që t'i dërgojnë ambasadorët e tyre të ndihmojnë në konfliktin e krijuar ndërkombëtar⁸. Sot e kësaj dite funksioni i Papës ende qëndron në përfshirjen në funksionin mediator në nivel ndërkombëtar së bashku me disa institucione ndërkombëtare duke përfshirë këtu edhe Bashkimin Evropian. Si një ndër metodat e zgjidhjeve alternative të kontesteve, mediacioni edhe pse me një histori mbresëlënëse si metodë efektive e zgjidhjes së kontesteve, hovin më të madh të zhvillimit e ka pasur nga vitet 80 të shekullit 20, me ç'rast edhe filloi edhe implementimi sistematik dhe i rregulluar i tij dhe i integruar në vet sistemin gjyqësor. Në SHBA dhe në vendet e Evropës Perëndimore në këto njëzet ose njëzet e pesë vitet e fundit, mediacioni filloi intensivisht të zhvillohet.

Në fakt, mediacionin si profesion së pari është prezantuar nga ana e praktikës amerikane, e cila ka një eksperiencë mjaft të madhe dhe të pasur për zgjidhje alternative të kontesteve. Ka qenë kryetari Abraham Linkoln ai i cili në vitin 1850 jep rekomandimin për zgjidhje alternative të kontesteve dhe atë: “Dekurajoni procedurat gjyqësore. Bindni fqinjët që të arrijnë kompromis kur ajo është e mundshme. Sqaroni atyre se fituesi në letër është humbës në realitet, duke i marrë parasysht të gjitha shpenzimet gjyqësore dhe kohën e humbur”⁹. Abraham Linkoln nuk është i vetmi kryetar i SHBA-ve i cili ka inkurajuar përdorimin e metodave të zgjidhjeve alternative të kontesteve dhe me këtë edhe të mediacionit. Gjithashtu edhe John F. Kennedy gjatë fjalimit të tij inaugurues në 20 janar të vitit 1961 në Uashington të SHBA-ve tha: “Let us not negotiate with fear, but let us not fear to negotiate” (“Të mos negociojmë me frikë, por të mos kemi frikë të negociojmë”).

Ishte fillimi i viteve 60 kur mediacioni lëshoi rrënjët e saj në sistemin juridik të SHBA-ve, pasi që atëherë filloi edhe lulëzimi i

nëpër fshatra ose një formë paqësore e zgjidhjes të kontesteve e institucionalizuar e quajtur “barangay”.

⁸ Morasso, Greco, Sara, 2011, *Argumentation in Dispute Mediation, A reasonable way to handle conflict*, Amsteran/Philadelphia, f. 17

⁹ Lincoln, A, 1850, Notes for a lecture, July

interesimit për format alternative të zgjidhjeve të kontesteve. Në atë kohë në SHBA u hapën shumë fronte, nga njëra anë ishte Lufta e Vietnamit, pastaj vështirësitë për të drejtat civile, trazirat e studentëve, trazirat e punëtorëve, gjithashtu ishte edhe rritja e ndërgjegjësimit të konsumatorëve, sfidat ndaj rolit gjinor si dhe protestat kundër diskriminimit racor. Gjithashtu shumë e më të shpeshta ishin është konfliktet familjare e sidomos shkurorëzimet e tepërta dhe çështjet e përkujdesjes të fëmijëve pas shkurorëzimit, të cilët deri atëherë zgjidheshin në procedura të rregullta gjyqësore të gjata dhe mjaft rraskapitëse. Pra ishte viti 1960 kur filluan të promovohen qendrat private për mediacion, me ç'rast "mediacioni fillon të fitojë popullaritet dhe fillon të përdoret si mjet për zgjidhjen e kontesteve në mes të punëtorëve dhe sindikatave, ngjarjet të cilët krijohen gjatë grevave, pra në një mënyrë mediacioni përdoret si mjet për qetësinë sociale"¹⁰. Kështu që edhe bashkëshortët të cilët shkurorëzoheshin, shumë më lehtë e pranonin planin për përkujdesje të fëmijëve të përgatitur nga ana e mediatorëve se sa nga ana e gjyqtarëve. Gjithashtu përdorimi i mediacionit u përfshi edhe në kontestet fqinjësore si dhe në kontestet biznesore apo tregtare ku tregtarët nga pamundësia që në aspekt kohor të presin deri në fillim të gjykimit, edhe më shpesh filluan të përdorin mediacionin për zgjidhje të konflikteve të tyre. Në fund të vitit 1979 krijohet edhe Judicial Arbitration and Mediation Services e cila si organizatë private për dhënien e shërbimeve të mediacionit sot është rritur në 25 qendra të saj¹¹, me ç'rast në fund të viteve 80 vjen deri te rregullimi juridik i kësaj materie, kështu që shumë shtete të SHBA-ve parashohin mediacionin e obligueshëm për shumë konteste civile. Gjatë viteve të kaluara, mediacioni në nivel botëror është përhapur shumë për shkak të shkallës së lartë të efikasitetit si dhe zgjidhjes së kontesteve të llojeve të ndryshme, ku janë përfshirë persona të profileve të ndryshme qoftë ato persona fizikë ose persona juridikë.

Që të mund të kuptohet thelbi i procedurës të mediacionit, e patjetërsueshme është që në fillim të shtjellohet në mënyrë të drejtë përmbajtja, qëllimi dhe struktura e saj. Kjo arrihet nëpërmjet përcaktimeve të shumta të rezultateve të fituara nga ana e analizave të përkufizimeve të cilat në literaturën juridike janë të shumta. Së pari do të përcaktohen

¹⁰ Iuris Dicitio (Publicacion Periodica), Revista del Colegio de Jurisprudencia de la Universidad San Francisco de Quito, Folberg, Jay, Año 16, Vol. 17, shkurt-korrik, f. 38

¹¹ Милутиновиќ, Љ, 2004, *Медијацијата како алтернативен начин на решавање на спорови*, Правен живот, Часопис за правна теорија и пракса, право и културна разлика, Здружение на правници на Србија, том 10, бр. 12, Београд, f. 241-243

rrënjët etimologjike të nocionit “mediacion”. Fjala “mediacion” rrjedh nga fjala latine “medio” e cila do të thotë “mes” dhe e cila përkufizon mediatorin/ndërmjetësuesin apo personin apo palën e tretë neutrale dhe të paanshëm i cili i ndihmon palët në konflikt me qëllim të tejkalimit apo zgjidhjes të konfliktit. Pra, mediacioni definohet si pjesëmarrje e personit të tretë në bisedime lidhur me çështjet konfliktuoze apo kontestuese, e cila palë është e paanshme për të dyja palët të cilët janë të përfshirë në kontest. Shprehja mediacion fillon të përdoret me të madhe si nocion gjatë vitet 70 të shekullit 20. Janë autor të shumtë të cilët mediacionin e definojnë në mënyra të ndryshme, dhe në këtë pjesë do të përmenden vetëm disa nga pamundësia që të përmenden të gjitha pasi që janë të shumta definicionet si rezultat i numrit të madh të autorëve të cilët janë marrë me shtjellimin e kësaj materie. Sipas Valerie F. Butler, “mediacioni është një opsion plotësues e të kërkuarit të drejtësisë”¹², sipas autorëve John M. Haynes dhe Stephanie Charlesworth të cilët mediacionin e definojnë si shumica e autorëve tjerë kanë shkruar “mediacioni është proces në të cilën pala e tretë u ndihmon pjesëmarrësve në kontest që ta zgjidhin të njëjtën”¹³, sipas autorëve Stephen B. Goldberg, Frank E.A. Sander dhe Nancy H. Rodgers “mediacioni është negociatë e zbatuar me anë të asistencës të palës së tretë”¹⁴, sipas David Spencer dhe Michael Brogan “mediacioni është një formë e zgjidhjes të kontestit, e gjetur jashtë hapësirës vendimmarrëse të gjykatës, ku palët të cilët janë në kontest përdorin ndihmën e palës së tretë neutrale me qëllim të arritjes të zgjidhjes të kontestit të tyre”¹⁵ ose sipas Marian Roberts “mediacioni është formë e intervenimit ku pala e tretë -mediatori i ndihmon palët në konflikt që të negociojnë për çështjet apo pyetjet të cilët i ndajnë të njëjtë”¹⁶. Pra, lart-poshtë definicionet janë të ngjashme për shkak të materies e cila është shumë e kuptueshme, edhe pse autorët janë të shumtë. Kështu që mundet të thuhet se mediacioni

¹² F. Butler, Valerie, 1996, *Mediation Essentials and expectations*, Domance Publishing Co Inc, Pittsburg, Pennsylvania, 2004, f. 1

¹³ M. Hagnes, John, Carlesworth, Stephanie, *The fundamentlas of family mediation*, The Federation Press, Sydney, Australia, f. 1

¹⁴ B. Goldberg, Stephen, E.A. Sander, Frank, H. Rogers, Nancy, 1999, *Mediation and other processes*, third edition, Aspine Law and Business, Gathersburg and New York, f. 123

¹⁵ Spencer.D, Brogan. M, *Mediation Law and Practice*, Cambridge University Press, New York, f. 3

¹⁶ Roberts, Marian, 2006, *Mediation in family disputes, Principles of practice*, Third edition, Ashgate Publishing limited, 2008, f. 7

është zgjerim i negociatave dhe bisedimeve në mes të palëve dhe palës së tretë neutrale dhe të paanshme në diskutimet lidhur me çështjet konfliktuoze e cila do të mundet të ndikojë në raportin në mes të palëve dhe do t'u ndihmojë që të njëjtit të arrijnë në marrëveshje me anë të së cilës do ta tejkalojnë konfliktin, respektivisht kontestin e krijuar në mes tyre. Direktiva 2008/52/EC e Këshillit Evropian dhe Parlamentit për disa aspekte të mediacionit në çështje civile dhe tregtare¹⁷ e definojnë mediacionin si “procedurë strukturale në të cilën dy apo më tepër palë mundohen që me anë të ndihmës të mediacionit të arrijnë në marrëveshjen për zgjidhje të kontestit, i cili proces mundet të inicohet nga palët ose të propozohet ose të urdhërohet nisja e saj nga ana e gjykatës ose kur parashihet një gjë e tillë me ligjin e shtetit anëtar”¹⁸. Sipas nenit 3 të Direktivës 2008/52/EC përjashtohet mediacioni të cilën e ka zbatuar gjykata e cila nuk është përgjegjëse dhe e autorizuar për cilën do qoftë procedurë gjyqësore në lidhje me kontestin e cila është në pyetje, dhe në anën tjetër ajo e përjashton edhe ato të cilët nëpërmjet të gjykatës pretendojnë që ta zgjidhin kontestin në procedurë gjyqësore. Këto elemente në definicionin ose përkufizimin e mediacionit si nocion i pranuar në shumë shtete dhe legjislacione, përdoret dhe është e pranuar edhe në legjislacionin tonë. Si rezultat i interesimit dhe dëshirës të Republikës së Maqedonisë për anëtarësimin në Bashkimin Evropian, filloi edhe nxjerrja e ligjeve të reja dhe harmonizimi i ligjeve ekzistuese me legjislacionin e Bashkimit Evropian, me ç’rast nisën të përpilohen dhe të hynë në fuqi një numër i madh i ligjeve të reja të rëndësishme, në mes të të cilave edhe “Ligji për mediacionin”¹⁹. Ky ligj paraqet një risi dhe një hap të madh dhe të rëndësishëm për legjislacionin e Republikës së Maqedonisë i cili hyri në fuqi më 23 maj të vitit 2006, ndërsa e njëjta filloi të zbatohet nga një nëntori i po atij viti. Deri më sot ky ligj ka pësuar disa ndryshime dhe plotësime dhe atë në nëntor të vitit 2009, gusht të vitit 2015, në nëntor të po atij viti dhe plotësimi i fundit i bërë në mars të vitit 2016 të cilët ndryshime dhe plotësime janë bërë në atë drejtim që të sigurohet qasja sa më të lehtë dhe më të madhe të këtij

¹⁷ Qëllimi i kësaj direktive është zbatimi më i madh i mediacionit si dhe sigurimi i një kornize ligjore më të sigurt për palët të cilët përdorin mediacionin. Rëndësia kyçe e direktivës shihet në atë se ajo përpiqet të standardizojë parimet themelore të mediacionit siç janë: procedurë vullnetare, paanësia, konfidencialiteti dhe neutraliteti.

¹⁸ pika a), neni 3 i Direktivës 2008/52/EC

¹⁹ Ligji për mediacionin i shpallur në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë nr. 60 i vitit 2006 dhe me ndryshimet dhe plotësimet nr. 117/06, nr. 22/07, nr. 34/07, nr. 114/09, nr. 138/09, nr. 188/13, nr. 148/15, nr. 192/15 dhe nr. 155/16.

koncepti në zgjidhjen e kontesteve. Edhe Ligji për mediacionin jep një definicion për mediacionin në nenin dy sipas të cilit mediacioni është çdo ndërmjetësim pa marrë parasysh emërtimin e tij, gjatë zgjidhjes të kontestit në procedurë të mediacionit në të cilën palëve në marrëdhënien kontestuese u mundësohet që të njëjtën ta zgjidhin në rrugë të bisedimeve dhe negociatave, në mënyrë paqësore me ndihmën e një ose të më shumë mediatorëve të licencuar, me qëllim që të arrihet një zgjidhje e përbashkët dhe e paanshme për palët, e shprehur në formë të marrëveshjes me shkrim. Pra, njëra nga karakteristikat më të veçanta të mediacionit është se ajo zbatohet me pjesëmarrjen e palës së tretë neutrale - mediatorit, i cili merr pjesë aktive në procedurën e mediacionit, u ndihmon palëve të arrijnë një marrëveshje të përbashkët për tejkalimin e kontestit, por i cili nuk është i autorizuar që të sjell vendim në lidhje me kontestin dhe as që mund që vendimin e tij t'ua imponojë si detyruese palëve të cilët kanë zgjedhur që kontestin e tyre ta zgjidhin në rrugë të mediacionit. Kjo karakteristikë e bën që të dallojnë skajshmërisht procedurat e mediacionit me procedurat gjyqësore në të cilën kontesti zgjidhet me sjellje të vendimit gjyqësor, si dhe e dallon edhe me procedurën e arbitrazhit në të cilën arbitri atëherë kur palët kanë arritur një marrëveshje, autorizohet që të sjell vendim meritore e cila është detyruese për palët, pasi që në të kundërtën do të pësoj përmbartimi i të njëjtës. Tek definicioni i mediacionit në Ligjin mbi mediacion, mes rreshtash shihet qartë se në të përfshihen edhe karakteristikat e vetë procedurës të mediacionit: se është procedurë vullnetare, për prezencën e palës neutrale, për kontrollin e palëve gjatë zbatimit të procedurës respektivisht besueshmëria e tyre ndaj mediatorit dhe ndaj procedurës të mediacionit të cilët karakteristikat janë të pranueshme edhe në instrumentet ligjore ndërkombëtare²⁰.

3. TERMINOLOGJIA DHE DILEMAT

Në literatura të ndryshme juridike për zgjidhje alternative të kontesteve dhe për mediacionin në veçanti, përveç për strukturën, karakteristikat dhe qëllimet e teknikave të zgjidhjeve alternative të kontesteve në përgjithësi dhe për mediacionin në veçanti, shpeshherë hasen edhe dilemat të cilët autor të ndryshëm të vendit dhe të jashtëm ndajnë pjesë

²⁰ Direktiva 2008/52/EC për aspekte të caktuara të mediacionit në çështje civile dhe tregtare, UNCITRAL, Model Ligji, al.2, neni 1, Rekomandimi për mediacionin REC(2002)10 nën I.

të veçantë në veprat e tyre ku rëndësi të veçantë i kushtojnë terminologjisë dhe dilemave të cilët paraqiten si rezultat e terminologjisë. Parashtrohet pyetja, përse të paraqiten dilema lidhur me termin “mediacion”, term i cili në çdo aspekt konsiderohet i përshtatshëm, i pranueshëm si term teknik dhe i pranuar në gjuhë të ndryshme dhe në vende të ndryshme të botës? Dilemat ekzistojnë pasi që në literatura profesionale të autorëve dhe profesionistëve të ndryshëm shpeshherë hasen zëvendësime dhe substitute të nocionit “mediacion” me nocione tjera si për shembull: ndërmjetësim, pajtim, negociim e të tjera. Sa i përket nocionit ndërmjetësim nuk ka nevojë që të ndalohej në këtë nocion, pasi që lartë poshtë është e njëjtë me nocionin mediacion dhe si e tillë përdoret më rrallë, përjashtimisht në literaturat shqiptare ku ky nocion gjen përdorim më të gjerë. Problemi i terminologjisë më së shumti zgjerohet dhe zmadhohet në përdorimin paralel të nocionit “pajtim” ose në gjuhën angleze “conciliation”. Nga analizat komparative të burimeve juridike të mediacionit, shihet qartë se mediacioni si nocion më së shpeshti gjen përdorim në tekstet juridike dhe nëpër punimet profesionale, ndërsa pajtimi (conciliation) më së tepërmi përdoret dhe është e pranuar si term nga ana e grupeve punuese të UNCITRAL-it (United Nations Commission on International Trade Law) nga viti 2000 e deri më sot. Këto dy terme paraqesin sinonime dhe të njëjtat nuk paraqesin ndonjë problem gjatë përdorimit të tyre nëpër literatura të ndryshme, mirëpo janë të shumtë autorët të cilët mundohen t’i gjejnë pikat dalluese ndërmjet tyre dhe për atë shkak kjo çështje kalon në një dilemë terminologjike. Dallimi primar në mes të mediacionit dhe të pajtimit bazohet në rolin të cilën e kanë pala e tretë neutrale e zgjedhur nga ana e palëve për të dhënë ndihmën e tij për gjetje të një zgjidhjes të problemit që ato kanë. Sipas kësaj në procedurën e mediacionit, mediatori më shumë ka rolin e lehtësuesit i cili u ndihmon palëve, ndërsa në konciliacioni (pajtimi) konciliatori/pajtuesi është më shumë si tip intervenuesi i cili siguron zgjidhje të mundshme palëve për të zgjidhur kontestin. Janë katër pika të cilët bëjnë të dallojnë këto dy koncepte. Në pikën e parë, konfidencialiteti si element bazik tek mediacioni varet nga besueshmëria që palët kanë ndaj mediatorit, ndërsa tek konciliacioni konfidencialiteti dhe shtrirja e saj është e rregulluar me ligj. Në pikën e dytë, pala e tretë neutrale tek mediacioni ka rolin e lehtësuesit ndërsa tek konciliacioni ka rolin më gjithëpërfshirës dhe atë të lehtësuesit, intervenuesit dhe të vlerësuesit. Në pikën e tretë, rezultati i procedurës tek mediacioni si rezultat përfundimtar i procedurës është marrëveshja në mes të palëve,

ndërsa tek konciliacioni si rezultat përfundimtar është marrëveshja e arritur për zgjidhjen e konfliktit. Pika e katërt, marrëveshja tek mediacioni është detyruese e paraparë me ligj, ndërsa marrëveshja e arritur me anë të konciliacionit është e ekzekutueshme sikur vendimi gjyqësor. Pra është e qartë se ekzistojnë ndryshime të mëdha në kuptimin e nocioneve “mediacion” dhe “konciliacion”. “Mediacioni është kryesisht një procedurë lehtësuese në të cilën proces jepet ndihma nga ana e mediatorit për menaxhim të procesit dhe për t’i mbështetur palët që të marrin vendime për veprimet dhe rezultatet e ardhshme, ndërsa konciliacioni përdoret për t’iu referuar një sërë procesesh të cilët përdoren për të zgjidhur ankesat dhe konfliktet duke mbajtur negociata dhe diskutime jo formale në mes të palëve në kontest dhe të konciliatorit për të shmanhur, zgjidhur apo për të menaxhuar një mosmarrëveshje, apo edhe kombinimi i disa proceseve ku konciliatori i lehtëson bisedimet në mes të palëve, u jep këshilla për thelbin e kontestit, u jep propozime për zgjidhjen e të njëjtit dhe kontribuon në mënyrë aktive për kushtet e marrëveshjes me anë të së cilës do të zgjidhet kontesti”²¹. Gjetja e vetive dhe dallimeve në mes të mediacionit dhe të konciliacionit respektivisht të pajtimit është lëndë e diskutimeve të shumta të cilët burojnë nga mendimet dhe qëndrimet e shumta, të cilët edhe sot ekzistojnë. Kështu, janë të shumta mendimet sipas të cilëve konciliatori apo pajtuesi ka rol më aktiv në dhënien e propozimeve për formulimin e kushteve të marrëveshjes respektivisht për marrëveshjen në përgjithësi, në krahasim me mediatorin i cili më së tepërmi ka rolin e faciliatorit (lehtësuesit). I tillë është edhe mendimi se “mediacioni është proces lehtësues në të cilën palët angazhojnë ndihmë nga pala e tretë - mediatorin, i cili u ndihmon që të arrijnë një zgjidhje në bazë të marrëveshjes për kontestin e tyre. Mediatori nuk ka autoritet të sjell vendime të cilët janë detyruese për palët, por ai përdor procedura të caktuara, teknika dhe aftësi që t’u ndihmoj në negociata për arritjen e një zgjidhje me anë të marrëveshjes për kontestin e tyre pa pasur gjykim”²². Edhe Komisioni për Reforma në Drejtësi të vitit 2010 për zgjidhjet alternative të kontesteve: Mediacioni dhe Konciliacioni, thekson se është i vetëdijshëm për ekzistimin

²¹ Mieke, Brandon, Stodulka, Tom, 2008, *A comparative Analysis of the Practice of Mediation and Conciliation in Family Disputes Resolution in Australia: How practitioners practice across both processes*, OUTLaw Review, [S.I.], v.8, n.1, ISSN2201-7275, f.195

²² J. Brown, Henry, L. Mariot, Arthur, 1997, *ADR Principles and Practice*, Second edition, EdSweet and Maxwell, f. 127

e termeve të ngjashme për teknikat e zgjidhjeve alternative të kontesteve e sidomos për ekzistimin e këtyre dy termeve, mediacionit dhe konciliacionit të cilët vazhdimisht përdoren por nga ana tjetër dallimi midis tyre aspak nuk është i qartë. Edhe Dowling Hussey thekson se definicionet të cilët përdoren në këto dy fusha të ndryshme, kanë tendencë të krijojnë një farë pasigurie për atë se çka nënkuptohet me frazën, dhe se logjika do të sugjeronte që përdoruesit dhe ato të cilët e praktikojnë këtë teknik, më pak t'i përdorin apo të rekomandojnë diçka që edhe ato nuk e kuptojnë apo s'janë të sigurt për kuptimin e nocioneve, me qëllim të ikjes konfuzionit e cila mundet të krijohet në raste të tilla²³. Komisioni në raportin e tij për zgjidhjet alternative të kontesteve, në fakt bën dallimin ndërmjet rolit të mediatorit dhe konciliatorit, sipas të cilit konciliatori është një ndërhyrës aktiv dhe mundet të ketë rol këshilldhënës për atë se si është më mirë të përfundoj procedura, mundet të bëj sugjerime, të jep këshilla profesionale, të përdor teknikat për ndikim aktiv në marrëveshje si dhe të inkurajojë palët që të arrijnë një marrëveshje, ndërsa nga ana tjetër mediatori i ndihmon palët që nëpërmjet të komunikimit me njëri tjetrin ato të identifikojnë, sqarojnë dhe t'i shqyrtojnë çështjet para se të arrijnë një marrëveshje të negociuar reciprocikisht të pranueshme²⁴. Pra Komisioni konsideron se ky është një dallim i rëndësishëm në mes të mediacionit dhe konciliacionit (pajtimit) dhe e njëjta duhet të shprehet në mënyrë të qartë çdoherë kur flitet për mediacionin dhe konciliacionin në formë legjislativë. Gjithashtu edhe në diskutimet për zgjidhje alternative të kontesteve nga ana e Lord Chansellor department²⁵ është bërë përpjekje për dallimin e këtyre termeve, të cilët janë të njëjtit mendim siç edhe është theksuar në tekstin më lartë se në krahasim me mediatorin, konciliatori ka një rol më aktiv gjatë afrimit të palëve në gjetjen e një gjuhe të përbashkët për zgjidhjen e kontestit me anë të arritjes të një marrëveshje të përbashkët dhe të pranueshme për të dy palët. Edhe pse të ndryshme ndërmjet veti, e pashmangshme është që në këtë pjesë të mos përmenden ngjashmëritë ndërmjet mediacionit dhe konciliacionit. Që të dyja merren me çështje

²³ Hussey, D, 2009, *Conciliation: Coming out of the shadows?*, Commercial Law Practitioner, 16(3), CLP48

²⁴ LRC 98-2010 nw 2.23 f. 18-19

²⁵ Lord Chansellor Department i krijuar në vitin 1885 nga Lord Selborn me juridiksionin mbi Anglinë dhe Uelsin. Zoti Kancelar kishte një departament në qeverinë e Mbretërisë të Bashkuar e cila nga krijimi i saj deri në shek. 20 kishte një staf të përbërë nga 22.000 veta. Ky departament sot njihet si Ministria e Drejtësisë.

kontestuese dhe kërkojnë të gjejnë zgjidhje të tyre, që të dyja janë procese dhe teknika jo gjyqësore, dhe që të dyja janë të natyrës vullnetare pra të dy palët pajtohen me vullnetin e tyre të lirë të zgjidhin kontestin e tyre nëpërmjet të mediacionit apo nëpërmjet të konciliacionit respektivisht nëpërmjet të pajtimit.

4. LLOJET E MEDIACIONIT

Mediacioni paraqet një proces i cili për nga natyra është mjaft fleksibil pasi që ajo u përshtatet rrethanave dhe nevojave të palëve dhe si një proces i tillë gjatë këto 30 vitet e fundit, rritet çdo ditë e më tepër për nga aspekti i popullaritetit si metodë e zgjidhjes të kontesteve. Në literaturë shpesh herë haset në ndarjen e disa stileve të mediacionit respektivisht në llojet e mediacionit dhe atë në: mediacionin facilitativ (lehtësues), evaluativ dhe transformativ. Stili apo lloji i parë i mediacionit, mediacioni facilitativ apo mediacioni lehtësues është njëri nga stilet e mediacionit më të hershëm dhe më të strukturuar. Ky lloj i mediacionit më tepër vjen në shprehje gjatë viteve 1960 dhe 1970, dhe ishte i vetmi stil i cili në atë kohë njihet dhe praktikohet. Mediacioni facilitativ u paraqit në periudhën e lindjes të qendrave të zgjidhjeve vullnetare të kontesteve, në të cilët mediatorët vullnetar nuk e kishin të patjetërsueshme që të kenë njohuri profesionale dhe plotësuese lidhur me fushat e kontesteve²⁶. Te ky lloj i mediacionit mediatori i ndihmon palët vetëm në procesin e bisedimeve me anë të dëgjuarit, përsëritjes të deklaratave të palëve me qëllim që të eliminohet urrejtja dhe në asnjë mënyrë nuk jep propozime për zgjidhjen e kontestit e as jep mendimin e tij për rezultatin përfundimtar. Roli i mediatorit në këtë stil të mediacionit qëndron në udhëheqjen e procesit të mediacionit respektivisht vendosjen e një lloji të komunikimit në mes të palëve me qëllim të sigurimit të arritjes të një zgjidhje të përbashkët dhe përfundimtare të kontestit. Ndërsa nga ana tjetër palët të cilët janë në kontest janë ato të cilët në dorë kanë rezultatin e të gjithë procesit. Pra, mediatorët “lehtësues” dëshirojnë që palët të jenë ato të cilët do të vijnë deri te një zgjidhje si rezultat i informatave dhe kuptimit të ndërsjellë, që do të thotë se ato duan që palët të jenë ato të cilët do të kenë më shumë ndikim në marrjen e vendimit për zgjidhjen e kontestit se sa të ndikojnë përfaqësuesit e tyre të autorizuar. Mirëpo në disa raste është e lejuar që

²⁶ Zameta, Z, 2016, *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative and Transformative Mediation* at www.mediate.com, reprinted with permission from the National Association for Community Mediation Washington DC

palët të kërkojnë nga mediatorët që ta shprehin mendimin e tyre për kontestin, duke treguar se si do të përfundonte procesi i tillë nëse i njëjti udhëhiqej në procedurë gjyqësore nga ana e gjykatave kompetente. Në këto raste kemi të bëjmë me stilin e dytë: mediacionin evaluativ. Ky lloj i mediacionit ishte shumë i përhapur gjatë vitet 80 si rezultat i numrit të madh të mediacioneve të urdhëruara nga gjykatat. “Mediatorët evaluativ më tepër janë të brengosur për të drejtat ligjore të palëve se sa për nevojat dhe interesat e tyre dhe e vlerësojnë në bazë të koncepteve ligjore të drejtësisë”²⁷. Sa i përket këtij lloji të mediacionit, ekziston mendimi se si i tillë ky mediacion është mjaft i rrezikshëm pasi që tek palët mundet të krijohet bindja se mediatori më tepër anon nga njëra prej palëve në kontest. Sipas David Richbell në “Evaluation mediation” është e preferuar që t’i iket evaluimit dhe të ruhet atmosfera në të cilën palët do të punojnë për problemin derisa të arrijnë ndonjë zgjidhje të saj. Te ky lloj i mediacionit, mediatorët janë aktiv në atë kuptim se ato gjatë gjithë kohës kanë takime me palët por edhe me përfaqësuesit e tyre pa prezencën e palëve ose edhe me palët edhe me përfaqësuesit e tyre njëkohësisht. Pra si rezultat i këtyre fokusimeve të mediatorit në këto pika të rëndësishme, mediatori dhe evaluimi i tij mundet të jenë “çelës” në ndihmën e palëve për zgjidhjen e kontestit, dhe në fund duke u fokusuar në alternativat jashtë bisedimeve gjatë mediacionit, ku mediatori gjatë bisedimeve luan një rol të rëndësishëm për evaluimin e zgjidhjeve të propozuara në kontekstin e vërtetë të alternativave, ku gjithmonë fiton propozimi më atraktiv se sa ai më pak atraktiv alternativ²⁸. Gjithashtu mundësitë janë të mëdha që mediatori evaluativ thjesht të gabojë gjatë evaluimit. Pasojat për palët, sukcesi i procesit si dhe reputacioni i mediatorit do të ishte dramatike²⁹. Gjithashtu mediacioni evaluativ dhe përdorimi i teknikave evaluative nga ana e mediatorit në këtë proces do të krijonte konfuzion tek palët në lidhje me procesin e zgjidhjes të konfliktit, pra do të krijohej hamendje se a përdoren teknika të zgjidhjeve alternative të kontesteve respektivisht a përdoret mediacioni apo ndodhen në procedurë të rregullt gjyqësore. Por nga ana tjetër ka disa benefite. Përveç se nëpërmjet të këtij lloji të mediacionit arrihet një marrëveshje për zgjidhjen e konfliktit të caktuar që kanë palët ndërmjet veti, mediacioni evaluativ palëve u jep më shumë informacione më të cilët palët do të mundën të punojnë në drejtim

²⁷ Ibid

²⁸ shiko më shumë në Folberg, J, L.Millne A, Peter S, 2004, *Divorce and family mediation, Models, techniques and applications*, The Guilford Press, New York, f. 80-84

²⁹ Folberg, Jay, L.Millne Ann, Peter Salem, op. cit, f. 75

të gjetjes të zgjidhjes të përbashkët të problemit, si dhe kualiteti i analizave dhe këshillave të cilët jepen nga ana e mediatorit mundet të jetë më e madhe nga çdo informatë tjetër. Edhe pse ka rreziqe dhe benefite në mediacionin evaluativ, megjithatë në praktikë një mediator i shkathët dhe profesionist duhet të dijë se si t'i udhëzojë palët dhe nga ana tjetër të ketë kujdes që të mos e shpreh mendimin e tij duke u fokusuar në statusin e mediatorit në mes të palëve dhe duke e evaluar dinamikën në mes të palëve, lëvizjet e tyre apo edhe mungesën e lëvizjeve të tyre sa u përket ndërmarrjes së veprimeve për gjetjen e zgjidhjes si dhe gjetjen dhe identifikimin e pengesave të cilët pengojnë zgjidhjen e kontestit, duke u fokusuar në sjelljet e palëve gjatë mediacionit dhe jashtë saj, sidomos sjelljet të cilët kanë ndikim në suksesin e procesit të mediacionit, duke u fokusuar në prioritetet e palëve ku mediatori duhet të evalulojë prioritetet të cilët janë të rëndësishme për arritjen e një marrëveshje si dhe duhet të fokusohen në planet partikulare të propozuara si zgjidhje të konfliktit pasi që jo të gjithë planet të propozuara nga ana e palëve janë të përshtatshme ose janë të zbatueshme për zgjidhjen e konfliktit. Si stil i llojit të tretë të mediacionit njihet “mediacioni transformativ” i cili paraqet një koncept mjaft të ri në krahasim me dy stilet e trajtuara më lartë. Të parët të cilët e kanë përmendur këtë lloj të mediacionit kanë qenë Folger dhe Barusch në librin e tyre “The promise of mediation” i botuar në vitin 1994. Mediacioni transformativ u mundëson palëve që të mund të transformohen gjatë procesit të mediacionit, njëra ose secila palë ose marrëdhëniet e tyre mundet të transformohen gjatë procesit të mediacionit. Në fakt, çka transformohet në këtë stil të mediacionit? Këtu lejohet transformimi i vetë palëve si persona e cila do të mundësonte njëkohësisht njohjen dhe pranimin e ndërsjellë të interesave të palëve në konflikt. Ajo bazohet në vlerat e “fuqizimit” të secilës palë si dhe njohjen e secilës palë palës tjetër, jo vetëm të interesave, por edhe të nevojave, vlerave si dhe pikëpamjeve të tyre për konfliktin e caktuar³⁰. Ajo e cila i bën të dallojnë mediacionin lehtësues dhe evaluativ me këtë të fundit, transformativ është se në mediacionin facilitativ dhe mediacionin evaluativ, procesin e mediacionit e shohin dhe e konsiderojnë si një situatë afatshkurtre e cila ka nevojë të zgjidhet sa më shpejt sa është e mundshme dhe nuk ka nevojë të zvarritet, përderisa nga ana tjetër mediacioni transformativ mbështetet në faktin se ky proces, por edhe konflikti për nga natyra është mjaft i ndërlikuar dhe si i tillë është i gjatë në aspektin kohor e cila në vete ngërthen një numër

³⁰ Zumeta, Z, 2018, *Styles of Mediation: Facilitativ, Evaluativ and Transformative Mediation*, <https://www.mediate.com/articles/zumeta.cfm>

të madh të veprimeve, mundësi të shumta për intervenime të ndryshme dhe transformime për sa i përket formave të komunikimit ndërmjet palëve në kontest. “Modeli transformativ nuk e injoron vlerën e zgjidhjes të çështjes së caktuar, por ajo pretendon se në qoftë se mediatorët e kryejnë punën e tyre ashtu siç është e përshkruar, vet palët kanë më shumë mundësi që të bëjnë ndryshime pozitive në interaksionin e tyre, dhe si rezultat i kësaj do të gjejnë kushte të pranueshme për zgjidhje të konfliktit në qoftë se ato kushte në përgjithësi do të ekzistojnë”³¹. Në mediacionin transformativ mediatori luan rol mjaft aktiv. Përveç veprimeve standarde të cilët mediatori i ndërmerr si zakonisht, tek mediacioni transformativ ai u ndihmon palëve të bëjnë spostime ndërvepruese duke i mbështetur kapacitetin e tyre të fuqisë dhe përgjegjshmërisë nëpërmjet të shqyrtimit të përparësive, komunikimit dhe marrjes të vendimeve. Sipas Baruch dhe Folger³² si dhe sipas autorëve Folberg, Milne dhe Salem³³ mediacioni transformativ respektivisht mediatori në procesin e mediacionit ka dy qëllime: trajnim dhe njohje. Barush dhe Folger në librin e tyre, trajnimin e sqarojnë si forcim i kapaciteteve të palëve në kontest për të arritur deri në një zgjidhje të kontestit të tyre duke pasur parasysh qëllimet, mundësit dhe preferencat e njëri tjetrit, ndërsa sipas Folberg, Milne dhe Salem koncepti i parë do të thotë dhënia e mbështetjes palëve gjatë diskutimeve dhe marrjes të vendimeve gjatë gjithë kohës gjatë procesit çdo herë kur ngrihen çështje të rëndësishme për procesin, dhe koncepti i dytë - njohja, Folberg dhe Barush njohjen e lidhin me njohjen e situatës ekzistuese dhe me aftësitë për identifikimin dhe shqyrtimin e qëndrimeve të palëve nga ana e palës, perspektivat dhe përvojat e pjesëmarrësve të tjerë në konflikt e sidomos mënyrës se si ato e kuptojnë kontestin dhe problemin që ekziston në mes tyre dhe për të cilën ato dëshirojnë që të gjejnë një zgjidhje, ndërsa sipas Folberg, Milne dhe Salem mediatorët gjatë mediacionit transformativ duhet të kujdesen për njohjen nga ana e palëve nëpërmjet të inkurajimit, por asnjëherë duke i detyruar që palët vet pa detyrim të arrijnë që të kuptojnë perspektivat e palës tjetër. Nga kjo që është parqitur për mediacionin transformativ mundet të thuhet se ky stil i mediacionit nuk i vendos në margjina vetëm shqyrtimin e atyre çështjeve dhe problemeve për të cilët lehtë gjendet zgjidhje, pra nuk dëshirohet që me

³¹ Folberg, J, Milne, A, Salem, P, vep. e cituar, f. 60

³² Bush, B, A. Robert, P. Folger, Joseph, 1996, *Transformative mediation and third party in intervening*, Ten hallmarks of transformative a approach to practice in Mediation Quarterly, col. 13, nr. 4,

³³ Folberg, Jay, Milne, Ann, Salem, Peter, op. cit, f. 59

anë të mediacionit transformativ të gjendet apo të mos gjendet zgjidhje e pranueshme për palët në kontest, por edhe t'u jepet mundësia dhe të njoftohen palët njëra me tjetrën duke u njohur me interesat, nevojat, vlerat dhe pikëpamjet e tyre. Për këtë shkak mediatorët modern transformativ dëshirojnë që të vazhdojë procesi i lejimit dhe përkrahjes të palëve në kontest të cilët kanë zgjedhur mediacionin transformativ, që ato vetë ta gjejnë dhe ta përcaktojnë drejtimin e vetë procesit të tyre. Për këto shkaqe lejimi i palëve që të njohin më mirë palën kundërshtare nga aspekti i çështjes kontestuese dhe perspektivave ndërmjet tyre, është kyçe për arritjen e rezultateve të qëndrueshme të cilët burojnë nga mediacioni transformativ.

SUMMARY

Mediation is the most successful and most commonly used alternative dispute resolution method that implies the parties to resolve their conflict in an informal procedure with the help of the third party - a mediator, who helps them for finding a solution to their dispute through mediation and negotiation. Although mediation is booming in some countries in the world such as USA, Canada, Australia, etc., in our area it is still one of the less thoughtful ways of resolving disputes. This is because in Republic of North Macedonia, mediation emerged much later than litigation, and that is why it takes a lot of time and work to get to a position that would enable it to promote its advantages and remove and modify all the deficiencies, which impede the broad application in the legal system of our state. For the wider application of mediation, it is required better information of the citizens about the essence of mediation as well as the advantages of peaceful resolution the dispute by negotiation and also organizing trainings and mediation seminars for judges from the first instance courts and also for lawyers, on how to enable the parties to the dispute to resolve their dispute with this alternative dispute resolution method. Therefore we can conclude that mediation is one method of resolving disputes with benefits firstly for parties in the dispute and also the whole legal system of one state.

Recensentë:
Prof. Dr. Adnan Jashari
Prof. Dr. Biljana Çavkoska

LITERATURA

1. B. Goldberg, Stephen, E.A. Sander, Frank, H. Rogers, Nancy, 1999, *Mediation and other processes*, third edition, Aspine Law and Business, Gathersburg and New York
2. Bush, Baruch, A. Robert, P. Folger, Joseph, 1996, *Transformative mediation and third party in intervening, Ten hallmarks of transformative a approach to practice in Mediation Quarterly*, col. 13, nr. 4
3. Direktiva 2008/52/EC e Këshillit Europian dhe të Parlamentit të 21 marsit 2008 në Aspekte të caktuara të Mediacionit në çështje civile dhe tregtare, OJ. Nr L.136/3, 24/5/2008
4. F. Butler, V, 2004, *Mediation Essentials and expectations*, Domance Publishing Co Inc, Pittsburg, Pennsylvania
5. Folberg. Jay, L.Millne Ann, Peter Salem, 2004, *Divorce and family mediation, Models, techniques and applications*, The Guilford Press, New York
6. Hussey. D, 2009, *Conciliation: Coming out of the shadows?*, Commercial Law Practitioner, 16(3), CLP48
7. Iuris Dictio (Publicacion Periodica), Revista del Colegio de Jurisprudencia de la Universidad San Francisco de Quito, Folberg, Jay, Año 16, Vol. 17, shkurt - korrik
8. J. Brown, Henry, L. Mariot, Arthur, 1997, *ADR Principles and Practice*, Second edition, EdSweet and Maxwell
9. Lee J, Hwee Hwee T, 2009, *An Asian Perspecitve on Mediation*, Singapore Mediation Center, Academy Publishing, Singapore
10. Ligji mbi mediacionin, Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 60 i vitit 2006 dhe me ndryshimet dhe plotësimet nr. 117/06, nr. 22/07, nr. 34/07, nr. 114/09, nr. 138/09, nr. 188/13, nr. 148/15, nr. 192/15 dhe nr. 155/16.
11. Lincoln, A, 1850, Notes for a lecture
12. Ly L, 2003, *Mediation Styles and aproaches in Asian Culture*, Conference Proceedings of the 2nd Asia Practic Forum: Developing of Mediation Culture, Singapore <http://www.mediationmatterssd.com/mediationmatters/history.html>
13. M. Hagnes, John, Carlesworth, S, 1996, *The fundamentlas of family mediation*, The Federation Press, Sydney, Australia
14. Mieke. B, Stodulka. T, *A comperative Analysis of the Practice of Mediation and Conciliation in Family Disputes Resolution*

in Australia: How practitioners practice across both processes, OUTLaw Review, [S.I], v.8, n.1, qershor 2008, ISSN2201-7275

15. Morasso, Greco, Sara, 2011, *Argumentation in Dispute Mediation*, A reasonable way to handle conflict, Amsteran/Philadelphia

16. Roberts, M, 2008, *Mediation in family disputes, Principles of practice*, Third edition, Ashgate Publishing limited

17. Spencer. D, Brogan, M, 2006, *Mediation Law and Practice*, Cambridge University Press, New York

18. Uwazie, E, 2014, *Alternative Dispute Resolution and Peace - building in Africa*, Cambridge Scholars Publishing, Britania e Madhe

19. Walter. R, 1972, *How Europe Underdeveloped Africa*, Howard Universiy Press <http://www.mediationmatterssd.com/mediationmatters/history.html>

20. Zameta, Z, 2016, *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative and Transformative Mediation* at www.mediate.com, reprinted with permission from the National Asociacion for Community Mediation Washington DC

21. Zumeta. Z, 2018, *Styles of Mediation: Facilitativ, Evaluativ and Transformative Mediation*, <https://www.mediate.com//articles/zumeta.cfm>

22. Милутиновиќ, Љ, 2004, *Медијацијата како алтернативен начин на решавање на спорови*, Правен живот, Часопис за правна теорија и пракса, право и културна разлика, Здружение на правници на Србија, том 10, бр. 12, Београд